

EU CSATLAKOZÁSUNK BIZTONSÁGFÖLDRAJZI KÉRDÉSEI

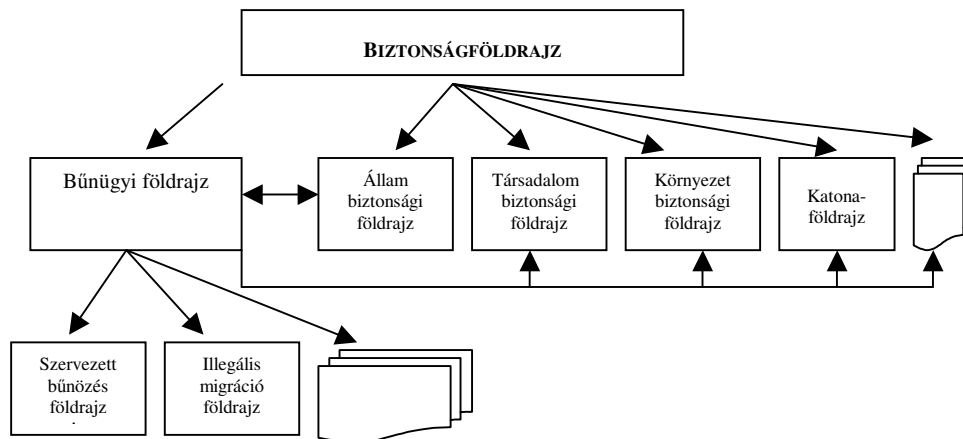
1.A biztonságföldrajz fogalma és alapkategóriái

Az utóbbi időben szinte minden biztonságpolitikai elemzés úgy kezdődik, hogy az elmúlt évtizedben gyökeres változások következtek be Európában. Ez az állítás igaz is hiszen a valóban mélyreható változások merőben új helyzetet eredményeztek mind a nemzetközi, mind a hazai társadalmi életben⁴⁰. Ez a helyzet, új elemzéseket igényel a végbement változások hatására. Az elemzésekből pedig új következtetéseket lehet levonni.

Magyarországnak is különböző kihívásoknak kell megfelelnie ahhoz, hogy a „schengeni” normáknak megfeleljen. Ebből adódóan a korábbi tapasztalatokat hasznosítva, és az új technikai lehetőségeket maximálisan felhasználva (digitális topográfia, hírközlés, stb.) új elvekre épített biztonságföldrajzi, bűnügyi (kriminál) földrajzi és migrációs földrajzi (ezt a kifejezést és a hozzátartozó fogalomkört Ritecz György határőr alezredes úr definiálta 2003-ban PhD értekezésében amelyet mi tanulmányunkban többször is használunk) elemzéseket kell elvégezni, majd az eredményeket folyamatosan pontosítani és felhasználni.

A biztonságföldrajz: integráló kategória, több rész területet ölel fel (állambiztonsági földrajz, társadalombiztonsági földrajz, környezetbiztonsági földrajz, katonaföldrajz stb.) Kiemelten a bűnügyi- (kriminál)- földrajzzal foglalkozunk, amely kapcsolódik mindegyik struktúrához. A bűnügyi földrajzon belül a szervezett bűnözés problematikájával és azon belül az illegális migrációval és az államhatárokon átnyúló szervezett bűnözéssel foglalkozunk elsősorban.

1. ábra: A biztonságföldrajz tagolódása



Az illegális migrációs mozgások és az államhatárral kapcsolatos jogsértő cselekmények felderítéséhez nyújthat segítséget az, ha számítógép és térkép segítségével

⁴⁰ Kobilka István PhD értekezésében rögzített definíció szerint

regisztráljuk az adatokat és sokoldalúan elemezhetjük őket. Ha tudjuk azt, hogy hol, mikor, milyen bűncselekmény történt, milyen tendenciák várhatóak, ezt térképen megjelenítve egyfajta segítséget nyújthatunk a nyomozást folytató szervezetek bűnmegelőző és bűnüldöző tevékenységéhez. Továbbá feltárjuk a kapcsolatokat, összefüggéseket az adott térség, település, államhatár és az elkövetett bűncselekmények között. A bűnügyi (kriminál) földrajz kizárja a szubjektív tényezőket (történelem, nemzetiség) csupán az objektív adatokra épít, mely által megvilágítja a környezet, a hely és jogsértő cselekmény megjelenése közötti összefüggést.

A bűnügyi földrajzi elemzések segítségével a bűnügyi adatokat megadott módon (pl.: diagram, sáv stb.), térképen történő megjelenítésével bűnmegelőzési, bűnelemzési feladatok végrehajtásának támogatására lehet felhasználni. Így a rendelkezésére álló személyi és technikai eszközöket optimálisan, lehet alkalmazni.

A módszert alkalmazhatjuk stratégiai és operatív elemzéseknél:

- egyes bűncselekmények számszerű jellemzőinek vizsgálatára,
- bűnözés struktúrájának, dinamikájának bemutatására,
- bűnüldöző munka feladatainak meghatározásához,
- a preventív jellegű célok kitűzésére,
- bűnügyi információk egyéb adatokkal való összevetésére és ábrázolására.

Az EU-hoz való csatlakozás folytán mindenképp ajánlatos egy részletes kriminál földrajzi elemzés elkészítése, majd később időszakonkénti frissítése, a várható külső és belső határviszonylatban. A határhoz kapcsolódó biztonságot veszélyeztető tényezők elemzését követően kívánatos a folyamatos kriminál földrajzi elemzés, mely segítségével kép kapható *a mindenkori bűnözési struktúra és az államhatár közti összefüggésről.* (Ritecz Gy. – Sallai J. 1999.)

„2004. május elsejétől a kibővült Európai Unió térségünkben is átalakította a biztonság földrajzi képét. Tovább bonyolította a helyzetet, hogy ez évben lett a Kárpát-medence hazánkkal szomszédos három állama: Románia, Szlovákia és Szlovénia NATO tag. Így most már a Kárpát-medence biztonsági ernyőjének erejét a NATO és EU egyaránt felülírja.

A Magyar Köztársaság a térség euro-atlani integráció folyamatában végig katalizátor szerepet játszott és NATO tagként elősegítette a szomszédos államok integrációját, ma pedig mindent megtesz a térség EU tagjelöltek sikeres EU integrációjáért. Ugyanakkor EU és várható Schengen-tagként felkészül az ez irányú követelményeknek való megfelelésre. Ezek a követelmények eltérően jelentkeznek hazánk külső és belső határai mentén, illetve a személyek szabad áramlása is fokozatosan és differenciáltan valósulhat meg. Ennek első állomásaként a magyar állampolgárok személyi igazolvánnyal utazhatnak az Európai Unió tagállamaiba.

A kialakult helyzetet szemlélteti az alábbi térkép is, amelyből jól látható, hogy hazánknak (és az Európai Uniónak) külső határai lesznek: Szerbia Montenegróval, Horvátországgal, Ukrajnával és Romániával meglévő közös határaink. Belső határrá válik, de csak schengeni tagságunk után kerül felszámolásra a határforgalom-ellenőrzés: Ausztriával, Szlovéniával és Szlovákiával meglévő közös határainkon.” (Kobolka I – Ritecz Gy – Sallai J. 2004.)

1.1. A szervezett bűnözés földrajza

A volt szocialista országokban a bűnözés mértéke vita tárgya volt hosszú időn keresztül. A bűnözésre irányuló közfigyelem növekedett, mivel a nyilvánosság nagy problémának tekinti a bűnözést.

A Kelet-Európában végbement politikai változások többféleképpen hatottak a törvényességre, illetve a rendre. Először a széles körű köznyugtalanság explicit módon kihívást intézett a különböző szervezetekhez. Másodszor a politikai szerkezetben bekövetkezett változások a bűnözés problémáját erőteljesebben helyezték a középpontba (bűnözés tényleges növekedése, bűnözés mértékének nyíltabb áttekintése). (Mawby R. 1990.)

Problémát okoz a dél-európai szervezett bűnözés feltérképezése, tekintettel arra a tényre, hogy a szervezett bűnözők a szervezeti és nemzetközi csoportokhoz igyekeznek kapcsolódni.

A szervezett bűnözés célja a minimális kockázat mellett, nagy anyagi haszon szerzése. Ennek érdekében a ezek a csoportok kihasználják minden lehetőséget, hogy megjelenjenek mind a hazai, mind a külföldi piacon.

Európa országaiban a körülmények fokozatosan változtak és a politikai és gazdasági súlypontok átrendeződtek. A legtöbb ország megnyitotta kapuit a külföldi befektetőknek. Ennek következtében a dél-európai üzletemberek is megjelenhettek nemzetközi piacon. Sajnos a társadalmi, gazdasági, politikai globalizáció gyorsabban fejlődik a szervezett bűnözés által, mint a legális szféra által (hiszen a szervezett bűnözés érdeke is, hogy meggyorsuljon a felzárkózás a nyugat-európai országokhoz).

Megfigyelhető, hogy a szervezett bűnözés Kelet- és Dél-Európa felől Nyugat-Európa felé terjeszkedik. Növelik a kapcsolataikat a különböző földrajzilag távolabb lévő, de azonos nemzeti és etnikai csoportok irányába.

A bűnözést többféle tényező motiválhatja: Az első a szükséglet-kielégítés (az ismertté vált bűncselekmények mintegy 80-85 %-át anyagi haszonszerzés érdekében követik el). A második ok valamilyen „problémamegoldás”. Harmadik az „értékmegvalósítás”. (Aránya elenyésző, de veszélye nagy. Ide tartoznak a robbantásos merényletek.) (Kunos I. – 2003)

Kimutatható a területi elosztás egyenetlensége, illetve a területre jellemző tipikus bűncselekmények. Így:

- déli megyék: csempészet, jövedéki termékekkel való visszaélés;
- keleti országrész: sugárzó anyag illegális kereskedelme, fegyvercsempészet;
- északi terület: kábítószer-kereskedelem, hamis bankjegyek előállítása, értékesítése;
- nyugati határszakasz: kábítószeres tranzithálózat;
- szinte minden régióban: „országúti, parkolói prostitúció”, védelmi zsarolások, pénzbehajtások stb.;
- főváros: dominanciája meghatározó.

1.2. Az illegális migrációval kapcsolatos bűnözés földrajza

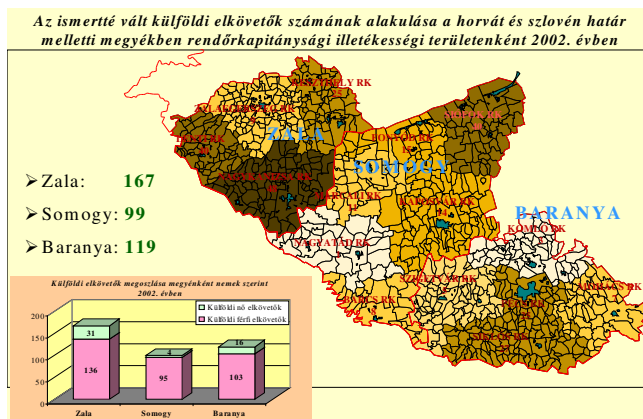
A *migrációföldrajz*⁴¹ a földrajztudomány alkalmazott, speciális, a határőrizet szerves részét képező eleme, amely vizsgálja, hogy az adott földrajzi hely (terület, ország vagy országcsoport) természetföldrajzi, gazdasági és társadalmi, valamint határőrizeti tényezőit és azt a hatásmechanizmust, ahogyan ezek befolyásolják az emberek egy bizonyos csoportjának migrációs tevékenységét.

A rendelkezésünkre álló információk alapján a külföldiek magyarországi bűnözésében három személyi kört különböztethetünk meg. Az egyik a jogilag turistaként hazánkban tartózkodók köre, akik alkalmilag követnek el bűncselekményeket, illetve kis tételben folytatnak csempész tevékenységet. Közéjük tartoznak az illegális munkavállalók is. A másik – jogilag ugyancsak turistaként beutazó, de - bűncselekmények elkövetése végett érkezettek köre. A harmadik személyi kör az országban huzamosabb ideig – engedéllyel – tartózkodó személyek. Ezt a megkülönböztetést azért tartjuk lényegesnek, mert az ORFK tanulmányai szerint általában a rövid ideig itt tartózkodó személyek követik el a bűncselekmények többségét. A bűnüldözési tapasztalatok azt mutatják, hogy a szervezett bűnözésben viszont elsősorban a hazánkban letelepedett személyek játszanak szerepet.

Az előbbieken írt második és harmadik csoport élesen nem határolódik el egymástól, hiszen a szervezett bűnözésben végrehajtói szinten jelennek meg a beutazó és bűncselekményeket elkövető személyek. Országosan jellemző, hogy a bűncselekmény céljából beutazó külföldiek által elkövetett jogsértések a kisebb vagyon elleni bűncselekményektől az emberölésig terjednek, melyeknek alapvető célzata minden esetben az anyagi haszonszerzés.

A növekvő idegenforgalomból eredő külföldiek jelenlétének fokozódása, a külföldiek által elkövetett bűncselekmények és szabálysértések várhatóan tovább növekszenek. (pl. a német és osztrák állampolgárok által elkövetett közúti szabálysértések száma) Azonkívül a menedékkérők számának emelkedése folytán erősödhet az idegengyűlölet.

2.ábra: Külföldi elkövetők számának alakulásáról⁴².



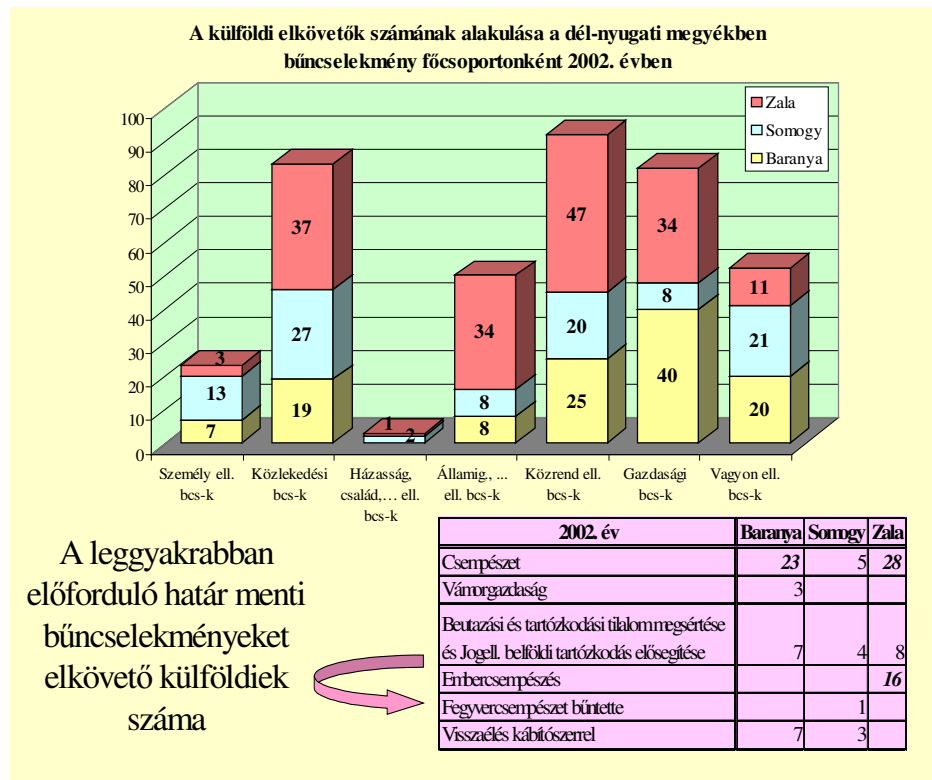
⁴¹ Ritecz György PhD értekezésében rögzített definíció szerint

⁴²Szerkesztette: Pető G ORFK és Kobolka István

1.táblázat: A befejezett nyomozásokban ismertté vált bűncselekmények elkövetői és arányuk (külföldi-magyar)⁴³

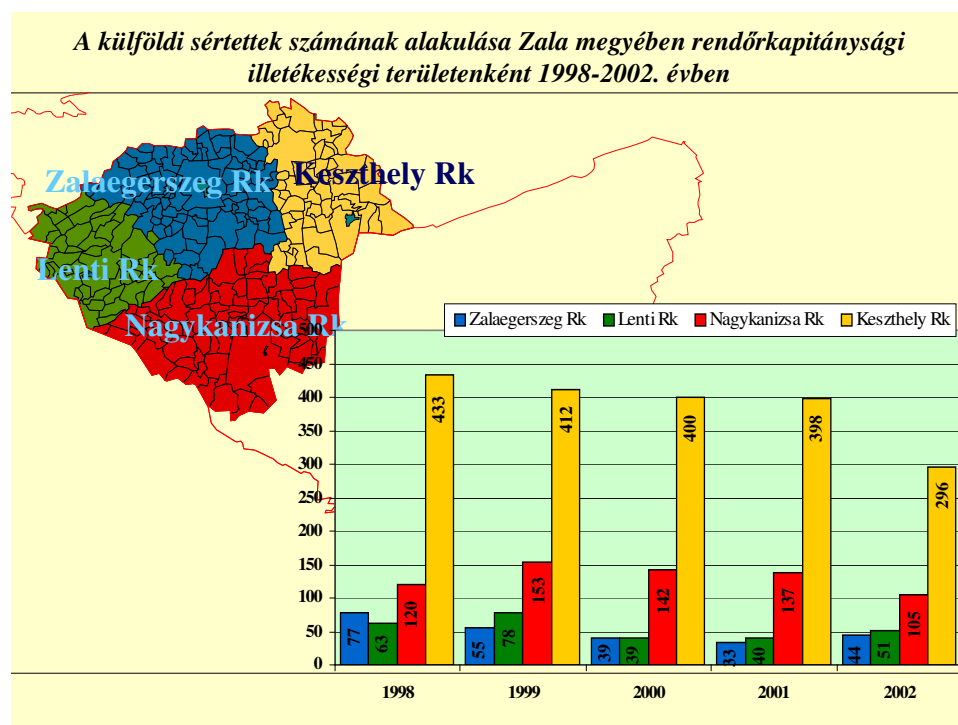
Elkövetők	Ország összesen							A hét évben együtt	Részese- dés a hét évben
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002		
Bosznia-Hercegovina	48	44	48	107	96	97	30	470	1,282
Horvátország	108	108	128	128	102	72	84	730	1,992
Szerbia és Montenegró	687	732	2 106	1 327	539	635	654	6 680	18,224
Macedonia	41	50	77	83	43	79	26	399	1,089
Szlovénia	51	77	70	42	30	36	35	341	0,930
Románia	1 482	1 698	2 042	2 035	2 057	1 893	1 251	12 458	33,987
Oroszország	81	69	54	38	39	33	28	342	0,933
Ukrajna	315	260	287	299	364	406	544	2 475	6,752
Litvánia	8	5	12	2	9	17	10	63	0,172
Lettország	3	0	0	1	1	0	1	6	0,016
Moldávia	8	10	31	47	195	348	288	927	2,529
Fehéroroszország	17	9	10	6	9	4	6	61	0,166
Törökország	127	58	100	47	89	59	90	570	1,555
Bulgária	92	109	149	91	77	85	65	668	1,822
Lengyelország	124	175	96	78	90	77	59	699	1,907
Ausztria	177	223	225	289	255	242	249	1 660	4,529
Németország	282	303	361	419	329	336	329	2 359	6,436
Szlovákia	93	93	118	141	135	146	127	853	2,327
felsoroltak összesen	3 744	4 023	5 914	5 180	4 459	4 565	3 876	31 761	86,648
egyéb külföldi	576	559	794	831	889	662	583	4 894	13,352
külföldi összesen	4 320	4 582	6 708	6 011	5 348	5 227	4 459	36 655	100,000
külföldi részese- dés %	3,53	3,50	4,79	4,56	4,34	4,34	3,66	4,12	
magyar	117 901	126 380	133 356	125 597	117 432	115 254	117 327	853 247	
Összesen	122 226	130 966	140 176	131 939	123 164	120 481	121 786	890 738	

⁴³ Forrás: Kunos I-ORFK

3.ábra: Külföldi elkövetőkről⁴⁴

Három megyét (Baranya, Somogy, Zala) együtt elemezve – a jelzett időszakban – legmagasabb a közrend elleni bűncselekményeket elkövetők száma. Továbbra is magas a csempészetet elkövetők száma Baranyában (23) és Zalában (28). Összességében mérséklődött a beutazási és tartózkodási tilalom megsértése bűncselekményeket elkövetők száma, 8-nál többet egyik megyében sem regisztráltak. Jelentősen csökkent az embercsempészt elkövető külföldiek száma Zala megyében az előző évekhez képest. Nem szabad elfeledkezünk azonban arról, hogy évente Magyarországon körülbelül 8500 bűncselekményt követnek el külföldi állampolgárok sérelmére. Hegedűs András BM bűnmegelőzési helyettes államtitkár adatai szerint csaknem 70 százalékban a jelenlegi uniós országok és öt százalékban a most csatlakozó országok állampolgárai válnak áldozattá.

⁴⁴ Szerkesztette: Pető G (ORFK) és Kobolka István

4. ábra: Külföldiek sérelmére elkövetett bűncselekmények Zala megyében⁴⁵

Zala megyét tetszőleges példaként említve láthatjuk hogy öt éves periódust vizsgálva, kevésbé a határ közeli rendőrkapitányságokon, mint inkább a Balaton környékén (Keszthely Rk) magas a külföldi sértettek száma a megyében. A vizsgált időszakban 319 és 505 között mozgott a német állampolgárságú sértettek száma, 94 és 154 közötti az osztrák, valamint 6 és 25 között volt a svájci, holland és horvát nemzetiségű sértettek száma.

2. Magyarországon a csatlakozása után várható változások

2.1. Migrációs hatások

Ez elsősorban a környező országokban élő magyarokat érintő változásokat jelenti, amelyek hatása ma még nem becsülhető fel pontosan.

Mindenképpen befolyásoló tényező lesz, hogy a „Schengeni Egyezmény” szigorú normáit be kell tartanunk, de ezzel szemben (vagy mellett) hatnak azok a jogosítványok is, hogy:

- Az állampolgárság és következésképpen az uniós állampolgárság megszerzése és elvesztése kizárólag az egyes tagállamok illetékességébe tartozik.

⁴⁵ Szerkesztette: Petó G (ORFK) és Kobilka István

- A tagországokban való letelepedésre és a hosszabb időtartamra szóló vízumok tekintetében minden egyes tagállam továbbra is saját nemzeti bevándorlási törvényeinek megfelelően jár el.

A probléma abban foglalható össze, hogy Magyarország az EU-ba történő belépésével tranzitországból minden bizonnyal egyre inkább célországgá, illetve kibocsátó országból befogadóvá válik. Ugyanakkor a jelenlegi helyzetben Magyarország, mivel már az EU-ba bejutni szándékozók és az onnan visszatoloncoltak gyűjtőhelye, biztonságos harmadik országnak számít.

Magyarország új státusa komoly kihívások elé állítja a mindenkori magyar kormányokat a határon túli magyar közösségek miatt is, akiknek jelentős része az unió határain kívül maradva, teljesen más helyzetbe kerül, mint a magyarországi magyarság. Az unióon kívül maradó magyar kisebbségek ügyében a kulcskérdés az, hogy lehet-e az etnikai-nemzeti összetartozás okán egy tagállamnak kivételt tennie egy unióon kívüli országgal – vagy annak egy régiójával – a gazdasági, politikai kapcsolattartásban, vagy az ország bizonyos polgáraival például a személyforgalom, a munkavállalás (vagy a bevándorlás) terén.

Magyarországon tehát az EU-hoz való csatlakozásával új fejezet kezdődik meg a határon túli magyarok és az anyaország kapcsolatában. Az új helyzetnek csak egyik jellemzője lesz a Schengennel fémjelzett vízumkérdés. Ennél sokkal többről van szó: az Unió a személyek, áruk, szolgáltatások és a tőke szabad mozgására épül, kiegészülve az egyre szaporodó közös ügyekkel, a mezőgazdaságtól a kultúrán keresztül a környezetvédelemig.

2.2. Bűnözési hatások

A szervezett bűnözés alakulásában várható tendencia leginkább azzal jellemezhető, hogy a bűnszervezetek egyfelől igyekeznek igazodni a gazdasági folyamatokhoz, másfelől annak buktatóit keresik. Az EU csatlakozás nem fogja javítani a bűnügyi helyzetet, ennek megfelelően nem várható csökkenés a szervezett bűnözőcsoportok tevékenységében sem, sőt annak globalizálódására lehet számítani. A jövedelmi viszonyokban bekövetkező pozitív változás különösen a kábítószer bűnözés és az erőszakos bűncselekmények számának növekedését eredményezheti. Az infrastrukturális beruházásokra és a mezőgazdasági, élelmiszeripari termékekre adott Európai Unió támogatásoknál számolni kell az ezekkel kapcsolatos visszaélések szervezetszerű elkövetésére.

- a) Az általános megállapításokon túlmenően a várható irányzatok az alábbiak szerint jellemezhetők:
- b) Tendenciának tekinthető, hogy az orosz és ukrán szervezett bűnözőcsoportok gazdasági pozíciókat építenek ki az EU integráció előtt álló országokban, részben „tisztán”, részben pedig vegyes vállalatok létrehozásával, illegális tőkét átirányítva ezzel a legális szférába.
- c) Várhatóan tovább nő az illegális migrációval, továbbá hazánk EU csatlakozásával összefüggésben az embercsempész bűnszervezetek száma.
- d) Továbbra is folytatódik a nagy haszonnal kecsegtető árucikkek (ásványolajtermékek, gépjárművek, márkavédett termékek, alkohol) csempészete, kiemelkedően a cigarettacsempészete. Számítani kell műkincsek, muzeális értékű tárgyak, védett állatok és növények illegális kivitelének és behozatalának fokozódására.

- e) Az illegális ügyletek lebonyolítása céljából a külföldi szervezett bűnözőcsoportok várhatóan a jövőben is találkozóhelyül használják fel hazánkat.
- f) Ingatlanpiaccal kapcsolatos ügyletek nőnek (legális befektetés, türelmi zónák).
- g) Csökken a járműlopások száma (határregisztráció, eredetiség vizsgálat).
- h) Üzemanyaggal való visszaélések növekednek (energia áremelés).
- i) Emelkedni fog a számítógép-bűnözés.
- j) Pénzintézetek elleni rablások számának növekedése.
- k) Korrupció növekedése (befolyásra törekvés).

Mindezekből nyilvánvaló, hogy az EU csatlakozással nem zárultak le a biztonsági kérdések és azok kutatási lehetőségei, sőt inkább kiszélesedtek. Térségünk voltaképp folyamatosan integrálódik a szabadság, biztonság és igazság régiójába. Ennek a tevékenységnek az elősegítéséhez nélkülözhetetlen szerepet kapnak a katonai és polgári kutatók. Így e kérdéskör tudományos kutatásának egyik bázisát kell, hogy képezze a biztonságföldrajz folyamatos művelése.

IRODALOM

- EÖRDÖGH Á. Az Európai Unióval folytatott rendőri együttműködés és szervezett bűnözés elleni fellépés. – Belügyi Szemle, 2000. 3.
- KOBOLKA I. Migráció Magyarországon különös tekintettel biztonságpolitikai szempontokra. – Határőrségi Tanulmányok, 2001. 3. sz. 43-58. o. Különszám
- KOBOLKA I. Lehet-e egy tájnak három arca? – In: Tanulmányok Magyarország délkeleti határvidékéről, MTA RKK, Békéscsaba, 2003.
- KOBOLKA I.–RITECZ GY.–SALLAI J. A Magyar Köztársaság államhatárának ezredfordulás kriminál földrajza In: Szakmai Tudományos Közlemények Bp. 2003. 82-97 o.
- KOBOLKA I.–RITECZ GY.–SALLAI J. Szabadság, biztonság és jog térségének kiterjesztése a Kárpát-medencében Szakmai Tudományos Közlemények Bp. 2004. 34-51 o.
- Kobolka I. A Magyar-Szlovén és a Magyar-Horvát államhatárok biztonságföldrajzi kérdései különös tekintettel a szervezett bűnözésre. PhD. értekezés 2004.
- KUNOS I. ined.ex litt.in: „A szervezett bűnözés Magyarországon” power.point – Pécs, 2003.
- KUNOS I. ined.ex litt.in: Mi lesz velünk Európában?-Bp 2003
- RÉDEI M.–KOBOLKA I. A nemzetközi mobilitás fogalma, forrásai, típusai és motivációi. – Határőrségi Tanulmányok, 2003.
- RITECZ GY. A „Schengeni elvárásoknak” megfelelő határőrizet (ellenőrzést) ellátó magyar szerv kiválasztása, kialakítása. – Határőrségi Tanulmányok, 2001. 2. sz.
- RITECZ GY. Migrációs Földrajz és Közép-Európai határőrizeti statisztikai adatok elemzése. – Határőrségi Tanulmányok, 2001. 5. sz.
- RITECZ GY. Az illegális migráció és az EU csatlakozás hatása a magyar határőrizet PhD. értekezés (2003)
- SALLAI J.–RITECZ GY. (2001) A Schengeni Egyezmény és a magyar határőrizet. – Európai Tükör, 2001. 5. sz.
- SALLAI J. Közbiztonsági szervek az Európai Unió tagállamaiban. – RTF. OKTKA kutatási projekt, Budapest, 2002.
- SALLAI J. A bel- és igazságügyi együttműködés általános jogi tudnivalói-Hans Siedel Alap és Pro Renovanda C H Alapítvány, Bp.2004. 94-95 o.
- SZABÓ A. FERENC: Migráció biztonság EU-bővítés – Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet 2000.